

Nu echt volwassen

Van het relatief jonge muzieknotatieprogramma Dorico van Steinberg verschenen onlangs versie 3. We zijn benieuwd hoe compleet Dorico inmiddels is.

door **Eppo Schaap**
epo@interface.n

Het is een hele opgave om vanuit het niets een compleet nieuw notatieprogramma uit de grond te stampen en te concurreren met gevestigde namen als Finale, Sibelius en Notion. Toch is dat precies wat Steinberg een paar jaar geleden deed met Dorico. Aanleiding: Avid had Sibelius aangekocht en ontsloeg kort daarna het complete ontwikkelingsteam — nog steeds een onbegrijpelijke beslissing. Steinberg zag echter mogelijkheden en huurde het team vervolgens in om Dorico te ontwikkelen. De eerste versie, die werd besproken in Interface 214, was begrijpelijkerwijs nog niet helemaal compleet maar al wel veelbelovend. Nu we bij versie 3 zijn, zien we dat er een veel completer en goed doordacht notatieprogramma is ontstaan. Het voordeel voor het ontwikkelteam van Dorico is dat men gebruik kon maken van de krachtige computers en ontwikkelomgevingen van nu, en niet zoals andere programma's moest

info

- **prijs incl:**
- Dorico Pro 3: € 559,-
- Dorico Elements: € 99,-
Ook crossgrades mogelijk van Finale en Sibelius
- **distributie:** Steinberg
- **internet:**
www.steinberg.net
www.dorico.com

voortbouwen op een concept dat tientallen jaren geleden werd ontworpen met de beperktere software- en hardwarematige mogelijkheden van toen.

Realtime

Ik heb door de jaren heen diverse notatieprogramma's gebruikt, en als toetsenist mis ik in veel programma's nog steeds goede mogelijkheden om muziek realtime via midi in te spelen, die het programma dan flexibel omzet in notenbeeld. Het zit er vaak wel in,

Dorico 3 biedt de mogelijkheid om zonder gedoe via midi realtime muziek in te spelen

maar levert meestal een hoop technisch gedoe op en werkt niet zo flexibel als een daw. Wat dat betreft ben ik vanaf het begin (dertig jaar geleden!) al verward met programma's als Notator (Atari) en Logic, die dat wel goed deden. Maar dat waren volledige daws voor muziekproductie met ingebouwde notatiefunctie.

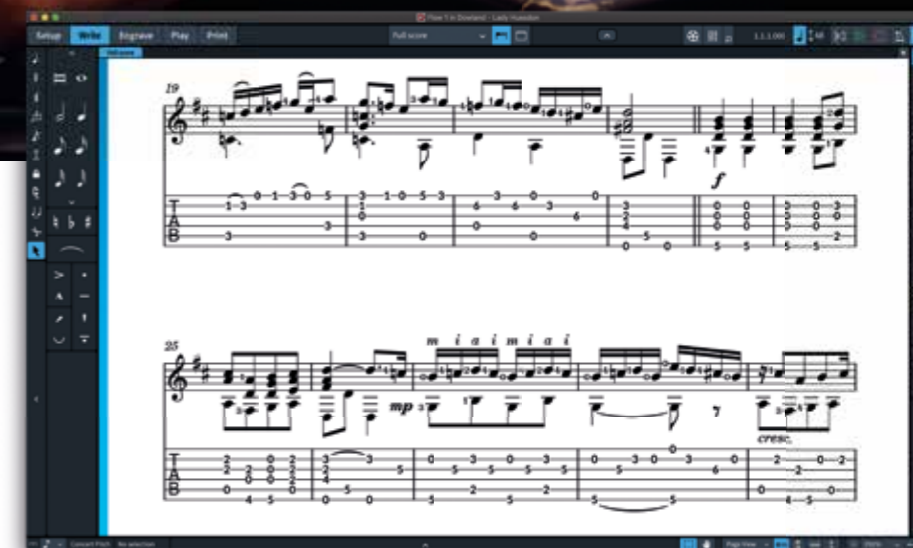
Daarna was in andere programma's de workflowscheiding tussen componeren en arrangeren in een daw en het uitwerken van de notatie in een notatieprogramma onder Windows altijd te groot. De score editor in Cubase is helaas nooit geworden wat we ervan hadden verwacht. Het track voor track importeren van midifiles vanuit de daw in het notatieprogramma was vaak nog de beste oplossing.

Daar brengt Dorico nu gelukkig verandering in. Het is weliswaar geen daw om complete muziekproducties in te maken — hoewel je op midigebied met het bijgeleverde Halion Sonic SE3 een heel eind komt — maar Dorico 3 biedt wel de mogelijkheid om zonder gedoe via midi realtime muziek in te spelen

INTERFACE XTRA

- korte overzicht
- praktijkvideo's
- veel tutorials
- demoversie

Tabulatuur voor snaarinstrumenten is goed uitgewerkt in Dorico 3.

die daarna goed wordt geïnterpreteerd en in notenschrift wordt omgezet. Tijdens onze test was dit tenminste zeer werkbaar en vergelijkbaar met het inspelen in een daw.

Swingtime

Een belangrijke schakel bij het achteraf bewerken van ingespeelde of geïmporteerde muziek is de piano roll. Hier zie je altijd de onderliggende notenstructuur, zodat je notatieproblemen of onduidelijkheden snel kunt oplossen. In de piano roll kun je zelfs de verhouding zien tussen hoe de noten hoorbaar worden afgespeeld en hoe ze worden genoteerd. Zo kun je belangrijke timingverschillen tussen het klinkend resultaat en de notatie handhaven, zonder dat de notatie hierdoor negatief wordt beïnvloed of een apart gekwantiseerde projectversie voor notatie nodig is. Want noten schrijven je vaak eenvoudiger op dan dat ze in werkelijkheid worden gespeeld, bijvoorbeeld bij swingtime in achtste noten.

In de eerste versies van Dorico kwamen gitaristen die in tabulatuur wilden noteren er nog bekaaid af, maar dat is nu ruimschoots goed gemaakt. Er zijn tabulatuursjablonen voor een groot aantal snaarinstrumenten, en je kunt ze ook zelf maken; tot in het experimentele... Notatie en tabulatuur zijn gekoppeld op twee balken, waarbij je zelf kiest welk van de twee je wilt zien. Noten op hogere posities op de hals noteren in plaats van de laagst mogelijke positie die Dorico zelf standaard kiest, kan snel met toetscommando's worden geregeld. Fysiek onspeelbare

specificaties

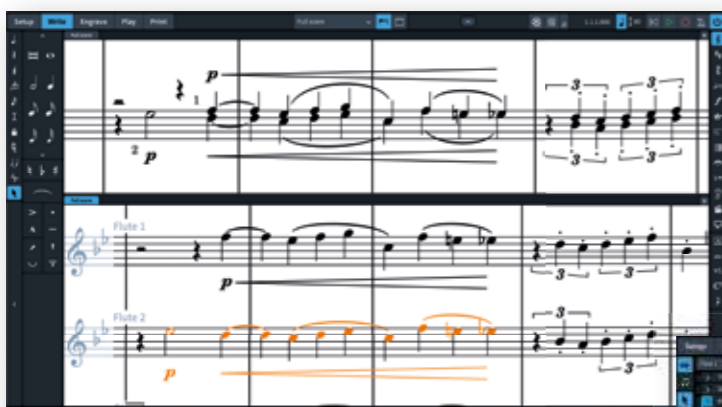
- automatische engraving
- intelligente plaatsing van de notatie tijdens invoer
- onbeperkt aantal delen in één project
- bijna 1.500 sounds meegeleverd
- realtime en steptime midi-invoer
- ondersteuning vst 3 virtuele instrumenten en effecten
- sequencer-style piano roll midi-editor
- tabulatuurnotatie
- comprimeren van grote partituren
- dtp-paginaley-out
- akkoordsymbolen, niet-gestemde percussie en drumsetnotatie
- muziek zonder maatstrepen
- tuplets over maatstrepen
- microtonaliteit
- import grafische bestanden
- export en import van en naar andere programma's via MusicXML, midi, pdf en grafische formaten

(combinaties van) noten op het instrument worden duidelijk aangegeven. Nootlengtes kunnen op verschillende manieren met stoken, vlaggen en n-tolen boven de tabbalk worden aangegeven. Ook het toevoegen van akkoorddiagrammen laat niets meer te wensen over. Je kunt ze ook zelf maken en aan de bibliotheek toevoegen. Natuurlijke en kunstmatige flageoletten kunnen eveneens worden genoteerd. Bij het tweede type kun je uiteraard ook aangeven welke boventoon

er gespeeld moet worden. De bij elektrisch gitaar vaak gebruikte pinch harmonics en allerlei soorten bends, prebends, hammer-ons en pull-offs kunnen ook worden genoteerd.

Speerpunt

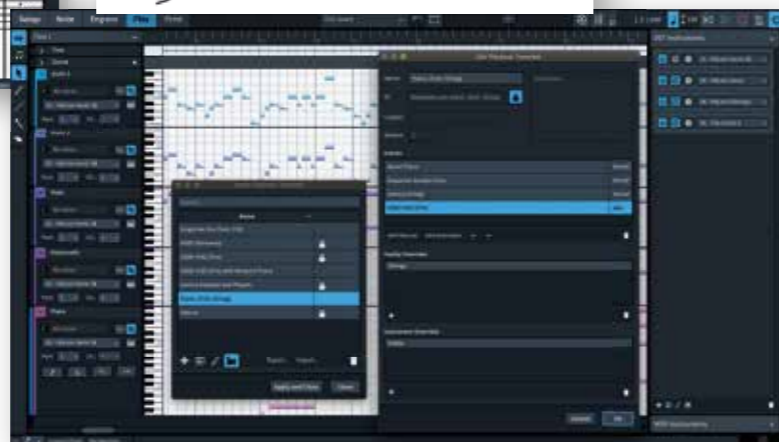
Dorico wordt geleverd met een volwassen soundsset in de vorm van Halion Sonic SE, Halion Symphonic Orchestra en Soundiron Olympus Micro Choir voor Halion Sonic. De

Dorico kan een partituur op een overzichtelijke manier indikken voor betere leesbaarheid van grote ensembles.

Pedaal instructies voor concertharpen zijn ook nieuw in Dorico 3.

Er is een grote library met sjablonen voor diverse toepassingen.

Harmonics voor snaarinstrumenten noteren.

Er zijn diverse opties voor snaarbuigingen en speciale manieren van tabulatuurnotatie.

sjablonen kiezen automatisch de juiste patches voor het betreffende ensemble, en het is zelfs mogelijk om verschillende stemmen op een balk aan specifieke klanken toe te wijzen, bijvoorbeeld bij gediviseerde strijkerspartijen die verschillende speelmannieren gebruiken. Wel kun je tegen problemen aan lopen bij het installeren van Halion Sonic SE, maar daar zijn oplossingen voor (zie kader *Sounds installeren*).

Een Dorico-project is standaard verdeeld in meerdere zogenoemde flows. Dit kunnen delen van een muziekstuk zijn of de verschillende stukken in een compleet boek. Hierdoor kun je flexibele lay-outs maken terwijl alles binnen één project blijft. Op de Engraving-pagina bepaal je tot in de puntjes hoe het eindresultaat eruit moet komen te zien. Dit gaat qua details echt heel ver, en daarnaan kun je zien dat Dorico een professioneel programma is, ook voor uitgevers.

Een volledige score afdrukken met tig notenbalken levert enorme vellen op met kleine nootjes. Het is handig als een notatieprogramma de essentie van een partituur intelligent kan samenvatten in een aantal notenbalken met een leesbare grootte, waarbij groepen met verwante instrumenten worden gecombineerd op een tweebalken-

het oordeel

- + gebruiksvriendelijk
- + goede wisselwerking tussen ingespeelde muziek en notatie
- + piano roll editor
- + werkt met alle vst3-instrumenten
- + veel goede videotutorials
- bewerking in piano roll kan flexibeler
- installatie programma's Halion Sonic SE verwarrend

systeem. Dat is een van de speerpunten van Dorico waar de ontwikkelaars veel aandacht aan besteden.

Leercurve

De weergave van maatnummers kan nu zeer flexibel worden ingesteld, waarbij je in een partituur zelfs per balk kunt kiezen of de nummers wel of niet moeten worden getoond. Navigatie door de noten en bijbehorende attributen (bogen, articulatie tekens, et cetera) is verbeterd, zodat je met de cursortoetsen en tabtoets op je toetsenbord snel bent waar je wilt. Als je bijvoorbeeld alle legatobogen of dynamiekaanduidingen wilt wijzigen, blijven die geselecteerd als je de tabtoets hebt ingedrukt en hoef je niet steeds terug naar nootselectie. Dit werkt

Ook heel handig zijn de snelle commando's om noten te verlengen

zelfs met sectiemarkeringen, zodat je op deze manier heel snel over grotere afstanden kunt springen.

Een fantastische functie is het invoeren van een hele strijkerssectie in akkoorden waarbij de noten automatisch worden verdeeld (exploded) over de verschillende balken van de sectie. Ook heel handig zijn de snelle commando's om noten te verlengen, bijvoorbeeld tot de volgende noot of over de selectie van meerdere maten (rusten) die je hebt gemaakt. Dat kan ook op verschillende balken tegelijk in een partituur.

De leercurve van uitgebreide notatieprogramma's kan vaak steil zijn. Bij Dorico valt dat erg mee. De structuur van het programma is logisch en de goede tutorial-video's op Youtube bieden de kortste weg naar veel kennis en vaardigheid bij het invoeren en bewerken. Het was voor mij in ieder geval de kortste inwerktijd tot nu toe voor een notatieprogramma. Zoals gezegd kostte het installeren van bijbehorende Halion Sonic SE-sounds wel de nodige hoofdbrekens. En dat Soundiron Olympus Micro Choir bij Dorico 3 Pro wordt geleverd, moesten we opmaken uit een Youtube-video. In de handleiding staat daar niets over, en het installeren werkt ook niet echt logisch. Dat zijn dus verbeterpuntes.

Conclusie

We zijn onder de indruk van de snelheid waarmee Dorico zich heeft ontwikkeld, en van de veelzijdigheid plus de gebruiksvriendelijke maar toch diepe functies van de huidige versie van het programma. Het is duidelijk dat Steinberg kosten noch moeite heeft gespaard om Dorico 3 Pro zo snel mogelijk een stevige positie in de markt te geven, en het kan inmiddels de concurrentie met de gevestigde namen goed aan. We zijn dan ook benieuwd naar de nieuwe functies die er de komende tijd nog bij gaan komen. ■

Sounds installeren

Het correct installeren van de meegeleverde klankencontent verliep bij mij nogal stroef. Dat heeft vermoedelijk vooral te maken met het feit dat er al andere programma's geïnstalleerd waren die ook gebruik maken van Halion Sonic SE. Tijdens mijn zoektocht vond ik de volgende oplossingen voor Windows. Download in de Steinberg Download Assistant niet alleen de bestanden voor Dorico maar ook Olympus Choir Micro in de sectie *VST Instruments & Plugins*. Verplaats alle sample- en presetbestanden met de extensie *.vstsound die je op je systeem vindt naar één centrale directory. Dubbelklik op de bestanden (dat kunnen er best veel zijn) om ze te registreren, en kies in de dialoog die verschijnt voor de specifieke directory waar je ze net in hebt gezet.

Daarna naar `c:\gebruikers\\AppData\Roaming\Steinberg` en verwijder de map

<VSTAudioEngine3_64> voor Dorico 3. Deze map wordt bij het opstarten van Dorico weer automatisch aangemaakt en Halion Sonic SE scant daarbij de volledige Steinberg Mediabase weer opnieuw. Als het goed is, kent Halion Sonic SE nu de locatie van alle vst-soundbestanden die Dorico nodig heeft om je scores van geluid te voorzien.